

FOLYÓIRATCIKK REFERÁTUMOK

002.55.004:002.66/438.23/

A katowicei Wojewódzki Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej /Vajdasági Tudományos-Műszaki és Gazdasági Tájékoztató Központ/ használói. /Użytkownicy informacji WOINTE w Katowicach./
- HAJDUGA, Z. = Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 19.k. 1.sz. 1974. p.32-36.

A Központ 1964-ben azzal a céllal létesült, hogy tudományos-műszaki és gazdasági információkkal lássa el a tanácsi végrehajtó bizottságokat és szerveiket, valamint a helyi és szövetkezeti ipart a vajdaság területén.

A Központ legfelső használói köre a vajdasági tanács vezetőiből és a vajdasági tanácstagokból áll. Lévéen ez esetben igen elfoglalt vezetőkről szó, tájékoztatásukban sem a szignaletikus információ, sem a forrásoknak eredetiben való megküldése nem bizonyult eredményesnek. Ehelyett a Központ személyre szóló, két gépelt lapot meg nem haladó feljegyzésekkel, illetve analitikus-szintetizáló témadokumentációkkal keresi fel őket. A feljegyzések meghatározott műszaki vagy technikai eredményekre hívják fel a figyelmet, értékelik ezt az eredményt /lehetőleg adatokkal/ és megjelölik az információ forrását, illetve annak lelıhelyét. Az analitikus-szintetizáló témadokumentációk igényesebb, a vajdaság gazdaságát és szervezési jellegű problémáit szélesebb területen érintő, általában döntéselőkészítő összeállítások. A Központ - természetesen - olyan analitikus-szintetizáló témadokumentációkat is készít, amelyekben a szakirodalom eredményei alapján maga hívja fel a figyelmet a vajdaság iparának, gazdaságának stb. továbbfejlesztési lehetőségeire. Havonta kb. 25 feljegyzés és 1-1 témadokumentáció készül.

A vajdasági tanács szakosztályait, a járási és a városi tanácsokat - mint a használók második körét - a Központ személyre szóló, de csak szignaletikus információkkal tájékoztatja, szükség szerint igényesebb információkat /összeállításokat, fordításokat/ is felajánlva. A tájékoztatás leginkább gazdasági és szervezési jellegű. Periodicitása változatos, függ a címzett érdeklődési körétől és egy-egy témakörben megjelent irodalom mennyiségétől. A figyelés mindenekelőtt a hazai szakirodalomra terjed ki.

A helyi és a szövetkezeti ipar javarészt kis üzemekből áll /a dolgozók átlagléttszáma kb. 150 fő/. Ezeknek az üzemeknek a tájékoztatása formailag az előző csoportéval egyezik meg, de több benne a műszaki vonatkozás. /A mezőgazdasági üzemek információellátása nem tartozik a Központ feladatai közé./ A kisüzemi jellegre való tekintettel a Központ nagy súlyt fektet az ujitómozgalom támogatására és a műszaki propagandára. Ennek érdekében felolvasásokat, filmvetítéseket, üzemi látogatásokat, szabadalmi és találmányi ismertetéseket, termékbe mutatókat rendez, rölapokat és plakátokat ad ki. Ebbéli tevékenysége - az ipari strukturának megfelelően - 8 un. tematikai csoportban /vizvezeték szerelés és csatornázás, utfenntartás, köztisztaság, tömegközlekedés, parkgazdálkodás, építőipar, elektronika, orvosi műszergyártás/ folyik.

A Központ feladatának tartja a vajdaságban működő könyvtárak és információs központok munkájáról, állományáról és szolgáltatásairól való tájékoztatást is. Ennek jegyében a következő kiadványokat adta ki:

Külföldi folyóiratok a katowicei vajdaság könyvtáraiban.

A katowicei vajdaság könyvtári minervája.

Tájékoztató a katowicei vajdaság tudományos-kutató bázisáról.

A katowicei vajdaság tudományos egyesületei, tudományos-műszaki társulatai.

További hasonló kiadványokat készít elő. Ezenkívül feldolgozza és kartotékokban tárja fel a vajdaságra vonatkozó irodalmat.

Futala Tibor

026:027.021:021.63/47/

Szovjet műszaki-tudományos könyvtárak fejlesztése és eredményei.
/Razvitie i rezultatü naucsno-tehniczeszkih bibliotek./ - MOROZOVA,
I.V. = Naucsnuje i Tehniczeszkie Biblioteki, 1974. 1.sz. p.3-9.

A szovjet műszaki-tudományos tájékoztatási rendszer kialakulása jelentős változást hozott a könyvtárak életébe. A műszaki-tudományos

könyvtárak a rendszer szerves részévé váltak, és kialakultak a különböző szintű össz-szövetségi, központi tudományági és területi, valamint helyi könyvtártípusok.

Az elmúlt öt év alatt a hálózat könyvtárainak száma 20 000-ról 23 500-ra nőtt, megkétszereződött az állomány és jelentékenyen emelkedett az olvasók száma is. Statisztikai adatok tanúsága szerint a műszaki-tudományos könyvtárakat 1971-ben 16 millióan vették igénybe. Az olvasók számának megnövekedéséhez jelentősen hozzájárult az új, korszerű propagandamódszerek bevezetése. Az olvasók meghatározott csoportjai számára rendezett tematikus kiállítások, mérnökök és tájékoztató szakemberek részvételével összehívott konzultációk és egyéb rendezvények hatékony eszközei voltak az olvasók és a könyvtár közötti kölcsönös kapcsolatok kialakításának.

Fokozódott a nem hagyományos dokumentumtípusok /szabadalom, kutatási jelentés, prospektus, vállalati irodalom, mikrofilm stb./ gyűjtése és feldolgozása. A Litván SzSzk műszaki könyvtárainak állományában például 27,2%-ról 39,8%-ra emelkedett e dokumentumok aránya.

A korszerű másolóberendezések alkalmazása lehetővé tette, hogy a kevés példányszámú művek, ritka kiadványok eljuthassanak az olvasók széles rétegeihez. Emellett csökkent az olvasószolgálatban jelentkező elutasított igények száma, és egyszerűbbé vált a könyvtárközi kölcsönzés. Az utóbbi években kidolgozták a könyvtárközi kölcsönzés új rendjét. A kérések áramlásának szabályozása lehetővé teszi az igények gyors és maradéktalan teljesítését.

Az eddig elért eredmények mellett azonban még számos megoldandó feladat áll a könyvtárak előtt. A problémák vizsgálatánál, a fejlesztési munka tervezésénél nem szabad figyelmen kívül hagyni a tudomány és ipar területén törvényszerűen bekövetkező változásokat, mivel ezek a műszaki-tudományos haladást kísérő jelenségek visszahatnak a könyvtárak tevékenységére. A tájékoztató-könyvtári munkát befolyásoló tényezők az alábbiak:

a műszaki tudományos szakirodalom áradatának ugrásszerű emelkedése;

a tudomány eredményeinek gyorsított alkalmazása, a technika állandó korszerűsítése;

a tudományok integrációja és differenciálódása;

a tudósok és műszakiak számának és tevékenységük jelentőségének megnövekedése a társadalomban;

a tudomány és ipar szervezési és irányítási módszereinek állandó változása.

Az állomány kialakítása

Az ország műszaki-tudományos könyvtárainak állománya jelenleg kb. 600 millió mű. Ez kétségtelenül jelentős mennyiség, a felmérések

adatai szerint azonban felhasználásuk nem kielégítő. Ennek egyik oka, hogy a műszaki-tudományos könyvtárak állományában igen sok az elévült, ritkán használt könyv. A Leningrádi Műszaki Tudományos Könyvtár 1971-ben lefolytatott vizsgálata alapján a folyóiratok iránti igények 96,6%-a, a könyvek iránti igényeknek pedig 87,4%-a a 10 évnél nem régebbi anyagra vonatkozott. Ez azt jelenti, hogy a 10 évnél régebbi dokumentumokat selejtezhetőnek lehet tekinteni. A selejtezés folyamata azonban igen lassu - az évi beszerzés kb. 8-10-szerese a leírásra kerülő dokumentumok számának.

A szakkönyvtárak állománya nagy ingadozást mutat az egyes dokumentumtipusok mennyiségét illetően. A Szerszámgépipari és Szerszámgégyártási Minisztérium központi műszaki-tudományos könyvtárában például 55 ezer szabvány található, míg az Össz-szövetségi Geológiai Könyvtár gyakorlatilag nem gyűjti ezeket. Hasonló a helyzet a kutatási jelentések terén is. A Vegyipari Minisztérium központi műszaki-tudományos könyvtára 34 ezer kutatási jelentéssel rendelkezik, ugyanakkor a köztársasági műszaki-tudományos könyvtárakban - amelyek gyűjtésükre hivatottak - ezek száma jelentéktelen.

Különösen a tudományos és kutató munkákban egyre nagyobb a jelentősége a külföldi szakirodalomnak. Még nagyobb gondot kell fordítani arra, hogy a világon megjelenő folyóiratok és könyvek megfelelő mennyiségben kerüljenek az állományba, és biztosítani azt, hogy a felhasználók időben hozzájuthassanak.

Tovább tanulmányozandó kérdés a határterületek és a műszaki-gazdasági szakirodalom arányainak helyes kialakítása az állományon belül.

Az állománygyarapításban megmutatkozó egyenetlenségek, hiányosságok kiküszöbölésének módja: a központi könyvtárak összehangoló tevékenységének megszervezése.

Feldolgozás

Jelenleg a könyvtárak 50-60%-a foglalkozik a hazai dokumentumok saját erőből történő feldolgozásával és nem veszik igénybe a központi szolgáltatásokat. A központi katalógizálás tekintetében kedvező tapasztalatokkal rendelkeznek többek között a Szovjet Tudományos Akadémia könyvtári hálózatában, az Utügyi Minisztérium könyvtáraiban és a központi ágazati műszaki-tudományos könyvtárakban. Miután a központi feldolgozás megszervezésének feltételei már megvannak /nyomtatásban megjelent címleirási szabályzat, bibliográfiai címleirási szabvány, egységes osztályozási rendszer, technikai eszközök stb./, az Össz-szövetségi Könyvkamara most a központi műszaki-tudományos könyvtárakban elvégezhető központi feldolgozás megoldási lehetőségeit kutatja.

Együttműködés

A tudományok differenciálódásával egyidőben a könyvtárakban jelentkező szakirodalmi igények is specializálódnak. Ebből az következik, hogy még jól szervezett gyarapítási munka esetén sem képes egy

könyvtár az igények maradéktalan kielégítésére. Eredményes munka tehát elképzelhetetlen a könyvtári együttműködés energikus fejlesztése és megszilárdítása nélkül. Az együttműködésnek számos formája lehetséges. A legfontosabb ezek közül, hogy valamennyi könyvtár hozzáférhessen az információs rendszerbe tartozó minden könyvtár állományához. Fokozni lehet a könyvtárak munkájának hatékonyságát a különböző szintű intézmények számára biztosított elsőbbség segítségével. Cél szerű az elsőbbségi szolgáltatás bevezetése

az össz-szövetségi könyvtáraknál - a központi, ágazati, köztársasági és területi információs szervek és könyvtárak számára;

a központi ágazati műszaki-tudományos könyvtáraknál - az ipar irányítási szervei és a terület vezető intézményei számára;

a köztársasági és területi műszaki-tudományos könyvtáraknál - a köztársaságok párt-, állami és tervező szervei, valamint a könyvtárral nem rendelkező vállalatok, intézmények számára.

Az OSzSzK-ban, ahol a területi központi műszaki tudományos könyvtárak tájékoztatási központként működnek, már kedvező tapasztalatok vannak a könyvtár nélküli vállalatok igényeinek aktív és rendszeres kielégítésére is. Ezzel kapcsolatosan meg kell említeni a könyvtárak egyesítésének kérdését is. A vállalatok, ipari objektumok összevonásának tendenciája az utóbbi években az un. műszaki-tudományos báziskönyvtárak létrejöttét eredményezte. A báziskönyvtárak a műszaki-tudományos tájékoztatás szervei és szolgáltatásaikkal központilag látják el a vállalatoknál működő fiókkönyvtárakat.

Az együttműködés jól bevált formája a könyvtárközi kölcsönzés. Az országban található könyvek és egy-egy tudományterület helyi állományát feltáró lelőhelyjegyzékek kiadása nagymértékben csökkentette a kölcsönzések átfutási idejét.

További fejlesztést igényel a bibliográfiai munka összehangolása; a kurrens és retrospektív bibliográfiák egységes, téma szerint csoportosított szerkezetének kialakítása.

Széles körű együttműködést igényel még a számítógépek könyvtári alkalmazása. Biztosítani kell, hogy a központilag előállított mágneszalagos és egyéb szolgáltatásokat valamennyi automatizált rendszer átvehesse, hiszen a gazdaságos gépi feldolgozásnak ez az egyik alapfeltétele.

Az elmondottakból kitűnik, hogy még sok nehézséget kell legyőznie a szovjet könyvtáraknak, de a fejlesztés iránya megfelel a KPSZ XXIV. kongresszusán lefektetett alapelveknek.

Ferenczy Tamásné

028.001.6:655.4.001.6

UNESCO program a könyv és az olvasás terjesztésének elősegítésére. /UNESCO's book promotion programme./ = UNESCO Bulletin for Libraries, 28.k. 2.sz. 1974.márc.-ápr. p.62-66.

Az UNESCO által a Nemzetközi Könyvév során létesített és 12 nemzetközi szakértőből álló International Book Committee /Nemzetközi Könyvbizottság/ 1973. szeptemberében Bogotában /Columbia/ tartotta első ülését a Regional Centre of Book Development in Latin America /Latin-Amerikai Könyvfejlesztési Regionális Központ/-ban. Az ülés alapeszméje a könyvnek az oktatásban, a béke és a nemzetközi együttműködés elősegítésében kifejtett szerepe volt. Az ülést megnyitó kolumbiai oktatásügyi miniszter elmondta, hogy országában oktatási célokra a költségvetés 20%-át fordítják, továbbá új könyvtörvény van előkészületben az UNESCO ezirányú törekvéseinek megfelelően.

Az UNESCO keretében 1973 óta széles körű program indult el a könyv, az olvasás elterjesztésére. A program koordinálására - többek között - új részleget, a Division of Book Promotion and Development /Könyvterjesztési és -Fejlesztési Részleg/-et szerveztek, mely közreadja a BOOK PROMOTION NEWS c. hiradót angol és francia nyelven, de tervbe vették orosz, spanyol és arab nyelvű kiadását is. BARKER, R. és ESCARPIT, R. közös szerkesztésében megjelent a "The book hunger /La faim de livre" /Könyvéhség/ c. könyv. Tervezik a könyv egyéb nyelvű és olcsó kiadását is. Ugyancsak publikálásra kerülnek az 1972-ben, Moszkvában a könyvnek a béke, humanizmus és fejlődés terén betöltött szerepéről rendezett szimpozium beszámolóit.

A bizottság megvitatta a könyv és olvasás előmozdítását célzó széles körű program témáit, tennivalóit. Megállapították, hogy az oktatás valamennyi szintjén az írott szónak van a legjelentősebb szerepe a fejlett és fejlődő országokban egyaránt. Ebből következően további erőfeszítésekre van szükség iskolai könyvtárak létesítésére, amihez az International Reading Association, IRA /Nemzetközi Olvasási Szövetség/ és az IPLA jelentős segítséget nyújthatnak. Élénk vitát váltott ki a copyright kérdése, különös tekintettel a fejlődő országok problémáira. Javaslat született egy World Book Fund /Világ Könyv-alap/ létesítésére, aminek közbejöttével a fejlődő országok megvásárolhatják a fejlett országokból bizonyos könyvek kiadási jogát - oktatási, tudományos, kulturális célokra. Az egyes országok könyvkiadásának növelésére könyv-fejlesztési tanácsok létesítését vetették fel. Foglalkoztak a Könyvterjesztés kérdésével is, főleg a kapcsolatos szállítási, elosztási stb. költségtényezőkkel. Megállapították, hogy az olvasási szokásokról kevés a rendelkezésre álló ismeret, annyi azonban mégis tudott, hogy az olvasás szeretete a családban és az iskolában alakul ki. Ezért rendkívül a jelentősége az olvasás megszerettetése szempontjából az általános és középiskoláknak. A bizottság örömmel hallotta az IRA híradását, mely szerint kész segíteni könyvklubok létesítését az olvasási szokások elmélyítésére. Az UNESCO-nak Ázsiában, Afrikában, Latin-Amerikában működő négy könyv-fejlesztési regionális központ beszámolt működéséről, melynek során javasolták

kapcsolat létesítését a központok között.

Végezetül a Bizottság nemzetközi kitüntetését alapított a könyvkiadás, terjesztés, tipográfia, fordítás, könyvtárügy kiemelkedő eredményeinek jutalmazására. A Bizottság következő ülését 1974. októberében Frankfurtban, a könyvvásár után tartják.

Dáczér Éva

021.6/430.2/

NDK tapasztalatok a letéti-rendszer bevezetésénél; különös tekintettel a könyvtárügyi vonatkozásokra. /Erfahrungen bei der Einführung des "Depotsystems" in der DDR. Unter besonderer Berücksichtigung der Bezüge zum Bibliothekswesen./ - FREYTAG, J. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 87.k. 11.sz. 1973.nov. p.660-669.

A tudományos-műszaki forradalom előrehaladásával egyre erősödött az a több évtizedes követelmény, hogy az irodalomszolgáltatás hagyományos, tapasztalati uton létrejött formáit - tudományosan megalapozott intézkedésekkel - a társadalmi fejlődés folyamán keletkezett magasabb igényekkel összhangba hozzák. A változtatások bevezetését a szakirodalmi áradat ismert és gyakran ismételt problémái is szükségessé teszik. Ezekből adódóan jelenleg talán az a legfőbb hiba, hogy egy konkrét olvasói kívánsághoz a szükséges irodalmat vagy a keresett információt - rövid időn belül - csak hiányosan sikerül szolgáltatni; viszont - ami éppoly nem kívánatos tény - a rendelkezésre álló irodalom egyben sok felesleges anyagot is tartalmaz.

A problémák megoldására számos kísérlet folyik mind a szocialista, mind a kapitalista államokban. Néhány tőkés országban például előnyömatok bevezetésével lehetőséget nyújtanak arra, hogy egyes, meghirdetett cikkeket az érdeklődők még a folyóiratok megjelenése előtt megrendelhessenek. A kísérletek kapcsán létrehozták a folyóiratok egy új fajtáját, az ún. index-folyóiratokat. Ezek rövid cikkek vagy csak hirdetések útján tájékoztatják az olvasókat az egyes vállalatok irodalmáról, kiadási tevékenységéről. Bár válogatott vállalati irodalmat közölnek a prospektusoktól a tudományos értekezésekig, megvan az a hiányosságuk, hogy semmiféle bibliográfiai felvilágosítást sem adnak a várt anyag minőségére és mennyiségére vonatkozóan. Ez a beszerzés szükségességének eldöntését igen megnehezíti.

A Szovjetunióban 1968 óta erőteljesen fokozódott az igény a terjedelmes és speciális munkák letétbe helyezése és egyidejűleg azok rövidített formában való publikálása iránt. Akkoriban az első ilyen közleményeket a VINITI-nél helyezték letétbe; majd 1971-ben központi rendelettel minden tudományos-műszaki folyóiratot alkalmas cikkek készítésére, illetve a VINITI mellett más információs és dokumentációs intézményeket is letét létesítésére kötelezték.

A fenti példát alapul véve vezették be a problémák megoldására az NDK-ban az ún. letéti-rendszert. /Ezt a fogalmat a nemzetközi szakirodalomban már számos helyen használták, ezért - bár a jelenlegi fejlettségi fok az NDK-ban még nem éri el az osztársadalmi rendszer szintjét, - a szerző mint ismert szakkifejezést alkalmazza./

Az alapelvet már 1966/1967-ben kidolgozták a VEB Verlag-Technik munkatársai. Kiindulópontjuk az exponenciálisan növekedő ismeretanyag és a tudományos irodalom ezzel együtt szintén exponenciálisan emelkedő növekedés-hányada volt. Figyelembe vették ezenkívül a letéti-rendszer létrehozásánál az ún. makulatura-tényezőt is. /Makulatura-tényező = a nyomtatott, de el nem olvasott papír százalékban kifejezve./ Bár a makulatura-tényezőt a Verlag-Technik saját kutatásai, valamint BERNAL professzor számításai alapján 85-95%-ban határozták meg, ezekkel a számokkal könyvtári szempontból vitába kell szállni, tekintettel arra, hogy ezek egyéni előfizetőkre vonatkoznak. Ezzel szemben nemzetközileg megállapított tény, hogy ma már a legtöbb szakkönyvtár a könyvtárak közvetítésével vagy körözés útján jut el az érdekeltekhez. Ezt a körülményt figyelembe véve, a makulatura-tényező már csak 10-20%.

A legerősebb indítékot a letéti-rendszer bevezetésére azonban talán az szolgáltatotta, hogy a kiadóknál állandóan növekedik a kéziratok száma, melyek beadása és közlése közötti átfutási idő - éppen a megnövekedett mennyiség miatt - egyre hosszabb.

A VEB Verlag-Technik eredetileg csak olyan hagyományos folyóirat-cikkeket vont be a letéti megőrzésbe, melyeket terjedelmüknél, illetve tartalmuknál fogva erre alkalmasnak találtak. Az idők folyamán azonban más kiadók is kapcsolódtak a letéti-rendszer bevezetéséhez, s ezek már egyéb irodalmi kategóriákat - diplomamunkákat, disszertációkat, üzemi közleményeket, nem titkos kutatási jelentéseket stb. - is megőriznek. Az anyagot ún. információs cikkek formájában ismertetik. Fogalmi és tartalmi követelményeinek meghatározása szerint az információs cikk egy önmagában egységes szaccikk, mely egy részletes tudományos vagy műszaki munka /beszámoló/ legfontosabb információit közli. Az információs cikkeknek konkrét közlést kell tartalmaznia és csak a beszámolóra vonatkozó adatokra szorítkoznia. Az olvasót, aki nem kifejezetten a leírt témával foglalkozik, úgy kell a tartalomról tájékoztatnia, hogy a beszámoló elolvasása nélkül is értékelhesse az információt. Azon kutató számára viszont, aki pontosan a téma iránt érdeklődik, módot kell nyújtania a választásra: szükséges-e az eredeti cikket elolvasnia, vagy nem. A közölt információs cikk és a megőrzött letéti-beszámoló /közlemény/ közötti közvetlen tartalmi és formai kapcsolatra nyomatékosan fel kell hívni az olvasó figyelmét.

A letéti rendszer felettébb sokrétű alkalmazása miatt rendkívül nehéz általánosan érvényesíthető irányzatokat ismertetni. Különbségek adódnak az információs források fajaiban, melyekből a letéti-beszámolókat kiválasztják. Ezek folyóiratcikkektől kezdve, disszertációkon keresztül a vállalati irodalomig terjednek. A letéti-beszámolókat szolgáltatásánál sem járnak el egyöntetűen: ezek részben díjmentesek, részben önköltségesek. Az alkalmazott sokszorosítási eljárások is többfélék, a szeszies ormigtól egészen a mikrofilmekig. Az in-

formációs cikkekért, illetve letéti-beszámolókért juttatott honoráriumok mikéntje sem egységes: minden előfordul a fix összegtől a szerzői iv szerinti fizetésig.

Letéti-hely funkciókat vállalnak mind az egyes folyóiratszerkesztőségek, mind a szakmailag illetékes információs intézmények. Ezek, természetesen - valamennyien a saját adottságaiknak megfelelően látják el a feladatokat. Sok olyan hely is adódik, ahol mellékesen vállalnak letéti feladatot, ezt azonban egy bizonyos idő elteltével már nem tudják teljesíteni. A letéti-helyek ebből adódó gyakori változtatása mind a kiadók, mind a használók munkáját erősen megnehezíti. Mindent összevetve tehát, ez a sokféle próbálkozás, a szervezetlenség a letéti-rendszer bevezetésénél, igen nagy megterhelést jelent. Valószínűleg ez az oka a letéti-beszámoló iránti igények megfogalmazásának is.

A letéti-rendszer további fejlődését jelenleg két tényező befolyásolhatja. A megőrzésre alkalmas beszámolók lecsökkent száma, mely döntően hathat az egész rendszer további sorsára. /Ez azonban feltehetően csupán átmeneti jelenség, erre utal a nemzetközi példák pozitív mérlege is./

A kölcsönzés, sokszorosítás, forgalmazás, bibliográfiai feldolgozás célszerű megoldásának hiánya, valamint a jelenleg fennálló sokféle variáns negatív erőként hat.

Döntő fordulatot jelentene egy központi letéti-hely létrehozása. Ennek a letéti-helynek, mint szolgáltató üzemnek kellene a már ismertetett összetett feladatokat - saját keretein belül - kiadói, könyvkereskedelmi és könyvtári tevékenységgel megoldania; a számba jövő igényelőket az új beszámolókról átfogó bibliográfiai és dokumentációs adatszolgáltatás útján állandóan tájékoztatnia; a beérkező rendelésekre az anyagot jutányos áron, azonnal szállítania. Mivel egy ilyen központot kizárólag letéti célra berendezni a jelenlegi igény mennyiség mellett még ésszerűtlen lenne, így a központi letéti-hely funkcióját esetleg valamely tervezett sokszorosító központ tevékenységébe lehetne beépíteni. Mindenesetre - mint a szerző leszögezi - a letéti-rendszer további fejlődése ennek a műszaki-szervezési problémának megfelelő és célszerű megoldásától függ.

A letéti-rendszer és a könyvtárak viszonyát tekintve megállapítható, hogy míg az információs cikk, mint integrált folyóiratrészes, csak bizonyos formai változást jelent, addig a letéti-beszámoló megjelenése merőben új, szokatlan jellegű és minőségű miatt már az eddigiektől eltérő feladatokat ró a könyvtárakra.

A köteleispéldány-törvény a letéti-beszámolókra jelenleg még nem vonatkozik; ez azt jelenti, hogy a Deutsche Bücherei, a Deutsche Staatsbibliothek és a körzetileg illetékes könyvtárak nem gyűjtik. Ennek fő oka erősen heterogén voltakban rejlik. A megvalósítandó központi letéti-hely ezen a téren is uttörő munkát végezhetne a beszámoló kiállításának egységesítésével, a szükséges bibliográfiai adatokat tartalmazó címlap, egységesebb forma stb. létrehozásával.

Tekintettel a letéti-beszámolóknak már említett hiányos bibliográfiai feltáráására, a számba jövő használóknak kapnak kielégítő tájékoztatást; ennek következménye a tényleges igényeknél jóval alacsonyabb érdeklődés. Viszont az alacsony megrendelési számokat, mint hiányzó társadalmi igényt értékelik, s ebből adódóan feleslegesnek ítélik a fejlesztést. Ezt a circulus vitiosus feltétlen át kell törni a további előrehaladás érdekében. Ebben a munkában igen nagy szerepük lehet a könyvtáraknak is.

Takáchné Tóth Mária

537.533.3:002
651.838.8.002:537.533.3

Elektronmikroszkóp alkalmazása nagy mennyiségű információnak a lehető legnagyobb sűrűséggel való regisztrálására. /Verfahren der Elektronenmikroskopie zur Aufzeichnung grosser Informationsmengen mit extremer Verdichtung. - BRODOLIN, L.I. - KAL'MANSON, V.A. - KAN, A.Z. = Informatik, 21.k. l.sz. 1974.ápr. p.30-36.

Az elvileg új információtároló és -kereső eljárást száz vagy több száz millió dokumentumoldal tartós archiválása céljára kísérletezték ki. Alkalmasnak vélik gyors keresésre, információ-távközlésre, párbeszédre a felhasználó és a tár között, illetve arra, hogy a nagy tár összeköttetésben dolgozzék több információs központtal. Lényege, hogy a néhány másodperc alatt kereshető és kinagyítható információteőmet mikrolapokra viszik, amelyek befogadóképessége egyenként több millió oldal szöveg vagy adat. Az információhordozó lehet elektron-érzékelő lakk /rezisztív/, hőrelágyuló műanyag vagy ún. szennyeződő film /részelges vákuumban az olajgőzök elektronsugár hatására réágnak a filmre/, sőt speciális fényképezőlemez is.

Az elektronmikroszkóppal 150 000-szeres nagyítás érhető el, de vannak kísérleti példányok, amelyekkel már 1 600 000-szeres nagyítás is készíthető, illetve ugyanilyen kicsinyítéssel lehet dokumentumoldalakot regisztrálni.

A regisztrálás úgy történik, hogy a felveendő képet valamilyen tv-kamerával felbontják video-jelekre. A jelek vezérlik az elektronmikroszkópban lévő elektronsugarat, amely rendkívül élesre fókuszálható. Így akár 1 angström /1 Å = 10⁻¹⁰ méter, vagyis 1 mikronnak a tizedrésze/ foltátmérő is elérhető. A gyakorlati alkalmazáskor az elektronsugár azonban vastagabb, így egy 10x10 cm-es mikrolapon 10 milliótól 100 millióig terjed a regisztrálható szövegoldalok száma.

Az elektronmikroszkóp mellett elektronikus számítógép is működik, amely felvételnél a tv-kamera video-jeleit alakítja át az elektronmikroszkópszámára. De a számítógépre információkereséskor is

szükség van a mikroszkóp vezérlésére, a mikroszkópból kijövő képjelek képernyőre való kiadására /amelyről a dokumentum-oldalak mikrofilmre vehetők/, illetve az információ bármilyen feldolgozására, például távközlésre stb.

Természetesen a felvételtechnika is és a keresés is magasan képzett személyzetet követel, a készülékeket pedig védeni kell mind elektromos, mind mágneses zavarok, mind mechanikai rázkódások ellen, és mindez igen költséges. Drágasága ellenére azonban olyan lehetőségeket kínál, amelyek a jövő szempontjából igen fontosak:

olyan óriási információtárak létesíthetők, amelyekből a felhasználók százai kaphatnak 24 óra alatt dokumentum-másolatokat;

a másolatok lehetnek eredeti méretűek, mikrofilmlapok vagy ultramikrofilmlapok;

a kérés /rendelés/ a helyszínen, illetve információ-távközléssel bárholnan eszközölhető;

a tárolt állomány folyamatosan kiegészíthető, a speciális hordozók üres felületére bármikor újabb felvételek készíthetők.

Dezső László

659.28:311.2

Az információs igények felmérése. /Some deprived information users./ - GROSE, D. = ASLIB Proceedings, 26.k. 1.sz. 1974.ápr. p.9-27.

Mi is az információ, és mit jelent azt nélkülözni? Információ azoknak az ismereteknek az összessége, amely az emberek kérdéseit megválaszolja és a még meg nem fogalmazott igényeit is kielégíti. Az információt egyaránt nélkülözik azok, akiknek nagy elfoglaltságuk miatt nincs lehetőségük arra, hogy a közelükben bőségben lévő információk birtokába jussanak, és azok is, akik földrajzi tényezők miatt vannak elvágva az elvileg rendelkezésükre álló forrásoktól. Kérdőívekre adott válaszok szerint az értelmiségnek csak egy része igényel információkat. Ennek gyakori oka az érdeklődés hiánya, ami viszont az oktatási rendszer fogyatékosága. Ezért fontos az információs szolgáltatás szerepének tudatosítása. Wiltshire-ban például az oktatók telefonon kaphatnak tájékoztatást a Wiltshire Iskola könyvtára útján, amely a megyei könyvtár anyagára támaszkodik. Egyes oktató központoknak saját tájékoztatási szolgáltatásuk is van.

Az információs rendszerek a különféle szellemi területekhez alkalmazkodnak. Az oktatás körében, ahol az oktatóknak éppúgy szükségük van az oktatási segédeszközök megismerésére, mint a saját továbbképzésükre, ezt az igényt a tájékoztatási szakembereknek figyelembe kell venniük.

A szolgáltatás jó megszervezésének fontos szerepe van az igények kielégítésében. A megyék elősegíthetik az oktató-segédközpontok létrehozását, fejlesztését. Az egészségügyi tájékoztatásban nem kis szerepe van az együttműködésnek. Ennek lényege az általános orvos, a szociális szolgáltató és a gyógyszerészeti információk központ közötti kooperáció biztosítása. Az ügyvédek és a helyi igazgatási szervek más speciális információkat igényelnek. Az információk szolgáltatás e téren időmegtakarítást eredményez, elősegíti ugyanis új határozatok, döntések, terminológiák kikeresését és szemantikailag is interpretálja ezeket. Mivel a szakterületek közötti összműködés jelentősége mindinkább bővül, a könyvtárak mint összekapcsoló központok, új, fontos feladatot kapnak.

Földrajzi-kommunikációs probléma ott adódik, ahol nagyobb területen valamely szakma kisebb elszórt csoportjai működnek. Ilyen csoportoknak szüksége van saját tájékoztatási szakemberekre, akiket mindig el lehet érni.

Az igénylők beosztása, munkaköre, szakterülete szerint megoszlanak a nyújtott szolgáltatások formáira vonatkozó igények is.

A cikk függelékeiben adja meg egy igénykutatási felmérés eredményeit. Az A/ függelék az általános tájékoztatás kérdéseivel foglalkozva megállapítja: a 423 megkérdezett jóval több, mint 1/3-ának volt információs problémája munkájával kapcsolatban, közülük 27-nek komoly. Foglalkozások szerint vezetnek a mérnökök, az építőiparban dolgozók és más műszakiak. Itt 72 szakember közül 43-nak voltak tájékozódási problémái, 25-nek nem. Az orvosok, a fogorvosok, a könyvelők, a kutatók és az egyetemi tanárok közül 55 nem ütközött problémába, 41 pedig néhányba. Az üzleti ügyvitel és marketing körében 43 kérdezettből 21-nek volt néhány kérdése, 18-nak semmi. Arra a kérdésre, hogy hova fordulnak információkért, 200-an azt válaszolták, hogy a szakterületükön működő egyesület, 81-en a szakszervezeti, 234-en a vállalati könyvtárhoz vagy tájékoztató szervhez, 203-an pedig a nyilvános könyvtárhoz. A B/ függelék többek között arra adott választ, milyen tárgykörből várnak információt /kőolaj, hangtechnika, adózás, vállalati jog, mezőgazdaság/. Az információforrások közül csaknem egyenlő arányban igénylik a kiadványokat, az illetékes szervezetek és a szakemberek segítségét.

Kismarty Éva

ÚJ GYÁRTMÁNYOK, PROSPEKTUSOK

Az OMKDK Prospektustárában gyűjti és feltárja a könyvtári és tájékoztató munka gépesítését szolgáló berendezések, készülékek prospektusait.

Felvilágosítás: kedden és csütörtökön 10-12^h között, Budapest, VIII., Reviczky u.6. III.em. 307.sz. alatt. Tel.: 136-239

Legújabb az alábbi prospektusok érkeztek:

Adatfeldolgozógépek, számítógépek

Auto-Trol Corporation, USA	digitális rajzolvatók	3885-3886
	digitális rajzoló gép olvasóval és grafikus kijelzővel	3887
Data-Loop Ltd., Anglia	Data Dynamics Mod. 390 távadatfeldolgozáshoz lyukszalagos adó-vevő írószerkezet	3935
Pertec International, Anglia	Mod. 3700 COM-készülék	3915
	System 2100 mágneslemez adatrögzítő	3916
	System 1300 mágnesszalagos adatrögzítő	3917
Videoton	300T adatvégállomás	3925
	1005 kis számítógép	3926
	DA-01 aritmetikai egység az 1010-es kis számítógéphez	3927
	Videoplex on-line adatrögzítő rendszer	3928

Audio-vizuális technika

BEAG = Budapesti Elektroakusztikai Gyár	különböző oktatástechnikai berendezések	3919
	BYO 02 és 01 oktatógépek	3920
	Magnocorr BCO 02 oktatógép és magnetofon	3921

A könyvtári munka automatizálása

Checkpoint Systems Inc., USA	MK-II a könyvkölcsönzést automatizáló és könyvlopást gátló berendezés	3910
Diver Detection Devices Ltd., Anglia	Stop book thefts elektronikus könyvlopást gátló berendezés	3932

Másolástechnika

Bruning, USA	Metem 625 diazó-másoló készülék	3930
	Whiteprinter 850 fénymásoló készülék	3931
IGV = Irodagépipari és Finommechanikai Vállalat	Amocop Automatic 1000 és 1200 diazó-másoló készülékek	3922-3923

Mikroreprotechnika

Buic s.r.l., Olaszország	FD-130 16 mm mikrofilm duplex nyomdai felvevőgép	3889
	SF-320 16 mm mikrofilm nyomdai felvevőgép	3890
Canon, Japán	Mod. 351 16 és 35 mm mikrofilm előhívó készülék	3891
	Mod. 301 és 180/Y 16 mm mikrofilm olvasó készülékek	3892, 3897
	Mod. 330/MB és 450/MB 16 mm mikrofilm olvasó-nagyító készülékek	3893
	Mod. 120 mikrofilmlap vágógép	3894
	Mod. 200 mikrofilmlap olvasó készülék	3895
	Mod. 230/B 16 mm mikrofilm felvevő készülék	3896
	Mod. 480/VC és 360/VS mikrofilmlap előhívó és másoló készülékek	3898
	Mod. 163/H és Mod. 505 16 mm mikrofilm előhívó készülékek	3899
	Mod. 161/B, 161/Y és 161/G 16 mm mikrofilm felvevő és előhívó készülékek	3900-3901
	Mod. 460 105 és 82,55 mm mikrofilmlap tekercseket előhívó és másoló készülék	3902
	Mod. 800/H 16 és 35 mm mikrofilm előhívó és másoló készülék	3903
	Mod. 300/B 16 mm mikrofilm felvevőgép	3904

	Mod. 300/300 A és 302/303 16 és 35 mm mikrofilmet, mikrofilmlapot és mikrokártyát olvasó készülékek	3905, 3907
	Mod. 301/301A 16 mm mikrofilm olvasó készülékek	3906
	Mod. 330/F és 330/FT mikrofilmlapot, valamint 16 és 35 mm mikrofilmet nagyító készülékek	3908
	View-mounter 551 mikrokártyát vágó és montírozó készülék	3909
Durst, Olaszország	Laborator SM-183 mikrofilmet, mikroszalagot és mikrokártyát nagyító készülék	3933
	Enlarger mikrofilm nagyító készülék	3934
<u>Egyéb</u>		
Arlington Aluminium Co., USA	könyvtári mozgatható állványok kiállításokhoz	3882-3883
Beemak Plastics, USA	80 oszlopos lyukkártya tárolók	3884
Gesika Werke, NSZK	asztalok, szekrények, székek	3911
Penril Data Communications, Inc., USA	TLA-3000 távbeszélő vonalat ellenőrző berendezés	3413
	modemek	3914
Thomas Collator Ltd., Anglia	összehordógépek és más nyomdai segédgépek	3918

Mikrofilmlap-tekercek másolása

A mikroépteknika két fő célt szolgálhat: felhasználható állományvédelmi, állománykiegészítési célra, vagy szolgáltatásként is. Az első esetben rendszerint elegendő egy mikrofilm vagy mikrolapsorozat, a másodikban viszont az egyszer elkészült felvételtől további mikromásokra van szükség. Ez utóbbi feladat korszerű, gyors elvégzését biztosítja a Canon cég

CANON ROLL DUPLICATOR 460

tipusu berendezése. A kompakt, száraz eljárással működő gép feleslegessé teszi a sötétkamarát, kis mérete miatt /helyigénye 63x96 cm/ asztali berendezésként működik és 82,55 vagy 105 mm-es tekercekben felvételezett mikrofilmlap másolását végzi, mégpedig percnként csaknem két méteres sebességgel. A kapott mikrolap-tekercek később méretre vágatók. Kezelése igen egyszerű, külön képzést nem igényel. Az alkalmazott 700 W-os higanygőz ivlámpa jó képminőséget biztosít nagy működési sebesség és alacsony energiafogyasztás /max. 3kW/ mellett. A fényforráshoz, illetve a forgódobos előhívóhoz tartozó hűtőberendezések gyakorlatilag folyamatos működést tesznek lehetővé. A berendezés súlya 141,5 kg.

A "magyar xerox"

Hosszas előkészületek és több évi bizonytalanság után a tavaszi BNV-n végre nyilvános bemutatásra került az IGV /Irodagépteknikai és Finommechanikai Vállalat/

STATICOP BG 101

elektrosztatikus másolóberendezése. A másolóberendezés indirekt módon, szelénhenger közbeiktatásával működik, csakugy mint más xerografikus másológépek. Tekintettel arra, hogy csak méretazonos másolásra alkalmas, a másolat mérete /A/4/ meghatározza az egyszerre másolható eredeti méretét is. E mérethatárig egyes lapokról és könyvekről egyaránt készíthető másolat. A berendezés jó minőségű irodai papírral működik /80-90 g/m²/; ebből egyidejűleg 250 lap helyezhető el, amelyet a gép automatikusan adagol. Működési sebessége sorozatmásolás esetén percnként 10, egyedi másolatnál percnként 6 másolat. A berendezés méretei /111,5x61,5x115 cm/ és súlya /kb. 250 kg/ asztali működtetést nem tesznek lehetővé, de nem is igényelnek rendkívüli elhelyezési feltételeket. Fogyasztása 2300 Watt. Vegyszer és egyéb anyag igénye kielégitően alacsony.